Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U001339

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 25-03-2024

Статус: Наказ про видачу диплома

Реквізити наказу МОН / наказу закладу: Наказ про видання диплома та додатку до диплома доктора філософії М.П. Остапенко № 50 від 30.05.2024 р.

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Остапенко Марія Петрівна
2. Maria Ostapenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6378-7467

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 035

Назва наукової спеціальності: Філологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Філологія

Дата захисту: 14-05-2024

Спеціальність за освітою: Мова і література (давньогрецька, латинська), французька мова

Місце роботи здобувача: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 5069

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16.21.51.05

Тема дисертації:

1. Семантичні параметри епонімії (на матеріалі української, англійської, французької та класичних мов)
2. Semantic parameters of eponymy

Реферат/анотація:

1. Сутність наукової проблеми, яка порушується в дисертації, полягає в подальшому розробленні теоретико-методологічного апарату опису й аналізу явища епонімії. Запропонований підхід зосереджується на семантичних аспектах цього явища, співвідносних з усіма основними компонентами епонімії як деривaційного відношення: твірним онімом, похідним епонімом та зв'язком між ними. Необхідність подальшого опрацювання теорії й методології дослідження епонімії зумовлена як важливістю місця, що його займають епоніми в житті сучасного суспільства, так і потребою якомога повнішого врахування їхніх релевантних ознак і властивостей, зокрема тих із них, що стосуються їхнього значення, а також значення твірних щодо них одиниць і відношень між ними. На теренах України епонімія та епоніми стали об'єктом дослідження таких науковців, як М.М. Дзюба, С.С. Єрмоленко, О.П. Ковальчук та ін.. У межах вивчення термінів окремих галузей знань епонімам приділили свою увагу, серед інших, Л.В. Стегніцька, Г.П. Хирівська,

І.Є. Томка, Р.Б. Микульчик, Л.М. Конопляник, Л.Ф. Вдовиченко, Р.Я. Дмитрасевич та інші. Поза межами України епоніми та процеси їх творення входили в коло наукових інтересів таких науковців, як Ж.-К. Буланже, Ю. Гарфілд, Г. Кабанак, М. Корм'є, Ж. Лебук, Г. Стерн, М. Фрімен, В. Швайкарт та інші. Актуальність пропонованої теми визначається недостатньою вивченістю епонімії в рамках загальної теорії мови з одного боку, а з іншого — тим, що деономастична номінація є дедалі продуктивнішим засобом творення нових одиниць і словосполучень, зокрема шляхом апелятивізації комерційних найменувань, таких, як ксерокс, кеди, kleenex тощо. Хоча перехід власної назви торговельної марки у загальні найменування до певної міри сприяє популяризації останньої, але такий перехід може бути зумовлений, серед іншого, появою товарів-конкурентів, що використовують чужу престижну назву, порушуючи при цьому права інтелектуальної власності. Отже, крім власне наукових, загальнотеоретичних, дослідження деономастичної номінації має і суто практичні, утилітарні виміри. Дослідницька рамка (інструментарій, методики та процедури) опрацювання епонімів у дисертації була такою. На початковому етапі з обраних чотирьох лексикографічних джерел (Етимологічний словник української мови у 7 томах, Словник іншомовних слів за редакцією О.С. Мельничука, Походження: короткий етимологічний словник сучасної англійської мови Е. Партріджа, Етимологічний словник французької мови А. Доза) методом суцільної вибірки було виокремлено деономастичні лексеми української, англійської та французької мов; додатковим джерелом для пошуку відповідного матеріалу також слугували етимологічні відомості, подані в словникових статтях «великого» Оксфордського словника англійської мови, а також і в деяких інших джерелах. Принагідно було залучено інші словники, зокрема електронні, для знаходження детальнішої інформації щодо окремих лексем. Утворена в цей спосіб робоча картотека нараховувала 2344 одиниці. Ці лексеми було класифіковано за такими параметрами: параметр твірних одиниць, параметр похідних одиниць та параметр мотиваційного зв'язку між твірним власним іменем та похідним епонімом. Згідно з пропонованою моделлю параметр твірних одиниць було проаналізовано в контексті ідеографічних категорій та субкатегорій твірних пропріативів. Також релевантною у цьому плані є мова-джерело походження оніма. Параметр мотиваційного зв'язку між твірним власним іменем та похідним епонімом було конкретизовано, передовсім застосовуючи категорії метафори та метонімії, із подальшою деталізацією метафоричного та метонімічного зв'язку, представленою підтипами останніх. Було описано також меморативний зв'язок та змішаний. Параметр, пов'язаний із семантикою похідної епонімічної одиниці, було проаналізовано відповідно до її лексико-тематичної та частиномовної належності, за ступенем деривації, статусу в мовній системі (основний лексичний фонд, діалектна лексика, застаріла лексика, науково-технічна термінологія тощо) і, відповідно, активністю використання у мові, унікальністю чи наявністю корелятів, чи когнатів в аналізованих мовах, наявністю в епоніма статусу інтернаціоналізму. Було враховано можливі внутрішньосистемні семантичні зв'язки епоніма (синонімію, антонімію, омонімію). Співвіднесення визначених параметрів у рамках єдиного дослідницького апарату дозволило отримати комплексну багатовимірну параметричну модель опису й аналізу явища епонімії з особливою увагою до його семантичних аспектів як в окремо взятих мовах, так і в разі міжмовного зіставлення. Результати дослідження було представлено у дисертаційній роботі та окремих статтях авторки.

2. Essentially, the problem addressed in the thesis is the further development of the theory and methodology of describing and analysing eponymy. The author's approach focuses on semantic aspects of eponymy as related to all main components of the eponymic derivational relationship: the underlying proper name, the derived eponym, and the relation between them. Further research in the theoretical and methodological framework of eponymy studies is necessitated by both the significant role eponyms play in contemporary society and the need to more fully take into account all of their relevant features and properties, particularly those that are related to their meaning, the meaning of underlying items, and the relation thereof. In Ukraine, eponymy as well as eponyms have been studied by M.M. Dzyuba, S.S. Yermolenko, O.P. Kovalchuk and others. Eponymic terms of individual branches of knowledge have been studied by Ukrainian scholars L.V. Stegnitska, H.P. Khyrivska, I.E. Tomka, R.B. Mykulchyk, L.M. Konoplianyk, L.F. Vdovychenko, R.Ya. Dmytrasevych and others. Abroad, eponyms and processes of their formation have been researched by J.-C. Boulanger, J. Whitworth, A. Woywodt, E. Garfield, G. Cabanac, M. Cormier, G.

Lebouc, E. Matteson, G. Stern, M. Freeman, W. Schweikart, and others. The topicality of the thesis's theme topic is determined by the fact that eponymy has so far been insufficiently given attention in language theory studies, while deonomastic nomination operates as an increasingly productive means of coining new words and phrases, particularly through the turning of commercial names into appellative ones, such as xerox, sneakers, kleenex, etc. Although the generification of a popular trademark name can possibly make it still more popular, such a transition may be caused, among other things, by the appearance of competing goods that use a prestigious name, thereby violating intellectual property rights. Thus, in addition to purely scientific relevance, general theoretical research of deonomastic nomination can also have purely practical, utilitarian significance. The research framework (instrument, methods, and procedures) applied in the dissertation was as follows. At the initial stage, four lexicographic data sources were selected: Etymological Dictionary of the Ukrainian Language in 7 volumes, edited by O.S. Melnychuk, Dictionary of Foreign Words edited by O.S. Melnychuk, Origins: a short etymological dictionary of the Modern English language by E. Partridge, and an Etymological dictionary of the French language by A. Dauzat. In them, Ukrainian, English, and French deonomastic lexemes were identified by the use of continuous sampling; etymological information in Oxford English Dictionary entries as well as in some other sources, too, served as an additional source of relevant material. Other dictionaries, particularly electronic ones, were occasionally used to provide more detailed information on particular lexemes. The resulting card index has 2344 items. These lexemes were then analysed by the use of the following parameters: the parameter related to underlying proper names, the parameter related to derived eponyms, and the parameter related to the motivational relationship between the underlying proper name and the derived eponym. According to the research model used in the thesis, the parameter concerned with underlying items was specified with respect to their ideographic classification. Also, relevant in this regard was specifying their source language. The parameter concerned with the motivational relation between the underlying proper name and the derived eponym was specified, first of all, by the use of the categories of metaphor and metonymy, further detailed with respect to the latter' subtypes. The category of commemorative motivation was also used, as well as the mixed type one. The parameter related to the semantics of the derived eponymic unit was analysed according to the latter's lexical-thematic and part-of-speech reference, degree of derivation, its status in the language system (i. e. its belonging to the general, dialect, or archaic vocabulary, scientific and technical terminology, etc.) and, accordingly, its usage activity, and its genetic non-/uniqueness (i.e. having or otherwise of correlates or cognates in the analysed languages) as well as its international character. Possible system-internal semantic connections (synonymy, antonymy, homonymy) were taken into account, too. The joint application of these parameters within the unified research framework has enabled us to develop an integrated multidimensional parametric model for the description and analysis of the phenomenon of eponymy with particular attention to its semantic aspects both in individual languages and in the case of cross-linguistic comparison. The research results have been presented in the dissertation as well as the author's papers.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Остапенко М.І. Схеми мотивації епонімічних назв хімічних елементів. Мова і культура. 2018. Вип. 21. Т. VI (195). С. 5–11.

- Остапенко М.І. Особливості реалізації метонімії при творенні епонімів. Закарпатські філологічні студії. 2022. Вип. 22. Т. 1. С. 171–176.
- Остапенко М.І. Явище омонімії в епонімії. Нова філологія. 2022. Вип. 85. С. 214–220.
- Остапенко М.І. Еволюція значення терміна «епонім» від античних часів до сьогодення. Закарпатські філологічні студії. 2022. Вип. 25. Т. 1. С. 184–191.
- Остапенко М.П. Тематико-ідеографічний аспект опису та аналізу епонімії. Studia linguistika. 2019. Вип. 15. С. 53–65 (у співавторстві з С.С.Єрмоленком).

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість: розвиток гуманітарної сфери суспільства, а відтак – і опосередкований вплив на економічний розвиток держави

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами: 0116U000694, 0121U108482, 0117U002572

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Єрмоленко Сергій Семенович

2. Serhiy Yermolenko

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.15

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1340-0444

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Купчинська Зоряна Олегівна

2. Zoriana Kupchynska

Кваліфікація: д. філол. н., доц., 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0000-0345

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Львівський національний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02070987

Місцезнаходження: вул. Університетська, буд. 1, Львів, 79000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Лукаш Галина Павлівна

2. Halyna P. Lukash

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9777-7718

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Донецький національний університет імені Василя Стуса

Код за ЄДРПОУ: 02070803

Місцезнаходження: вул. 600-річчя, буд. 21, Вінниця, Вінницький р-н., 21021, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Зимовець Галина Вікторівна

2. Galyna Zymovets

Кваліфікація: к. філол. н., старший науковий співробітник, 10.02.15

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6232-7469

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Михальчук Оксана Іванівна

2. Oksana Mykhalchuk

Кваліфікація: к. філол. н., 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9278-9341

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Пономаренко Володимир Панасович
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Пономаренко Володимир Панасович
Відповідальний за підготовку облікових документів	Вакулич Марія іванівна
Реєстратор	УкрІНТЕІ
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна